

CUPRINS

1. Noțiuni introductive	5
1.1. Delimitări conceptuale	5
1.2. Definiții ale creativității	6
1.3. Dimensiunile creativității	8
1.4. Niveluri ale creativității	11
Rezumat. Concepte-cheie. Întrebări	12
Bibliografie selectivă	13
2. Abordări ale creativității	14
2.1. Teoria psihanalitică	14
2.2. Teoria asociaționistă a creativității	15
2.3. Teoria gestaltistă	15
2.4. Teoria behavioristă	16
2.5. Teoria umanistă	16
2.6. Teoria culturală (interpersonală)	17
2.7. Teoria factorială	18
2.8. Teoria cognitivă	19
Contribuții recente ale creativității	20
Rezumat. Concepte-cheie. Extensii. Întrebări	26
Bibliografie selectivă	27
3. Factorii creativității	28
3.1. Factori psihologici	29
3.2. Factori biologici	34
3.3. Factori sociali	40
3.4. Blocajele creativității	45
Rezumat. Concepte-cheie. Extensii. Întrebări	46
Bibliografie selectivă	48
4. Fazele procesului creator	49
4.1. Prepararea (pregătirea)	54
4.2. Incubația	56
4.3. Iluminarea (inspirația)	58
4.4. Verificarea	62
4.5. Proces și produs creator	64
	3

Rezumat. Concepte-cheie. Extensii. Întrebări	66
Bibliografie selectivă	67
5. Formele creativității	69
5.1. Creativitatea individuală și de grup	69
5.2. Creativitatea științifică și tehnică și cea artistică	78
Rezumat. Concepte-cheie. Extensii. Întrebări	85
Bibliografie selectivă	86
6. Psihodiagnoza creativității	87
6.1. Metode de psihodiagnoză a creativității la copil	87
6.2. Psihodiagnoza creativității la adult	92
6.3. Detectare și predicție	93
Rezumat. Concepte-cheie. Extensii. Întrebări	95
Bibliografie selectivă	97
7. Stimularea creativității	98
7.1. Factori frenatori ai creativității	98
7.2. Metode de stimulare a creativității	99
7.2.1. Metode destinate personalității creatoare	100
7.2.2. Metode destinate produsului creator	109
Rezumat. Concepte-cheie. Extensii. Întrebări	118
Bibliografie selectivă	122
8. Personalitatea creatoare	123
8.1. Inteligență și creativitate	123
8.2. Aptitudinile speciale	126
8.3. Stilul cognitiv	128
8.4. Motivația creatoare	129
8.5. Atitudinile creatoare	130
8.6. Tipologia creatorilor	131
Rezumat. Concepte-cheie. Extensii. Întrebări	133
Bibliografie selectivă	135
9. Supradotarea și creativitatea	136
9.1. Definiția supradotării	136
9.2. Detectarea și stimularea copiilor superior înzestrați	137
9.3. Creativitatea și supradotarea	138
Rezumat. Concepte-cheie. Extensii. Întrebări	140
Bibliografie selectivă	141
 Bibliografie generală	 142

CONCEPTE-CHEIE

1.

Invenția; inovația; descoperirea; talentul; geniul.

2.

Regresia adaptativă elaborarea; stilul cognitiv.

3.

Gândirea divergentă; fluiditatea; flexibilitatea; originalitatea; elaborarea; sensibilitatea; redefinirea; gândirea convergentă; aprehensiunea.

4.

Prepararea; incubația; iluminarea; verificarea.

5.

Grupul creativ; grupul creator.

6.

Validarea predictivă; validarea; metoda longitudinală.

7.

Psihodrama; sugestopedia; sofrologia; controlul mental; brainstorming-ul; sinectica; metoda Philips; metoda Panel; metoda 6-3-5; metoda Delphi; metoda Frisco; metoda listelor; metodele matriceale.

8.

Inteligența concretă; inteligența simbolică; inteligența semantică; inteligența socială; stilul cognitiv.

9.

Supradotarea; metode de accelerare; metode de separare (selectare); metode de îmbogățire.

© Editura Fundației *România de Mâine*, 2007

Editura acreditată de Ministerul Educației și Cercetării
prin Consiliul Național al Cercetării Științifice
din Învățământul Superior

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

POPESCU, GABRIELA

Psihologia creativității / Gabriela Popescu – Ed. a 3-a
- București: Editura Fundației *România de Mâine*, 2007
Bibliogr.
ISBN 978-973-725-869-4

159.954.4

Reproducerea integrală sau fragmentară, prin orice formă
și prin mijloace tehnice, este strict interzisă
și se pedepsește conform legii.

*Răspunderea pentru conținutul și originalitatea textului
revine exclusiv autorului/autorilor.*

Redactor: Octavian CHEȚAN
Tehnoredactor: Florentina STEMATE
Coperta: Stan BARON

Bun de tipar: 15.05.2007; Coli tipar: 9
Format: 16/61 x 86

Editura Fundației România de Mâine
Bulevardul Timișoara nr. 58, București, Sector 6
Tel./Fax 021/444.20.91; www.spiruharet.ro
e-mail: contact@edituraromaniademaine.ro

REZUMATE

1.

În urma semnalului tras de J.P. Guilford, studiile și cercetările asupra creativității s-au extins după anii 50, recunoscându-se, astfel, importanța și complexitatea fenomenului. Perspectivile prin care putem defini creativitatea sunt: ca produs, ca proces, ca potențialitate general umană, ca dimensiune complexă a personalității.

Principalele dimensiuni care pot fi delimitate și descrise în cazul creativității sunt: procesul de creație, produsul creat, personalitatea creatoare, mediul sau climatul social.

În încercarea de a diferenția personalitatea înalt creatoare de celelalte, A. Koestler distinge elemente legate de nivelul de conștiință implicat, experiențele preferate, natura obstacolului ce urmează a fi depășit.

Pornind de la ideea existenței unui potențial creator la nivelul fiecărui individ, A. Munteanu descrie nivelurile la care se poate structura creativitatea: expresiv, productiv, inventiv, inovativ și emergentiv.

2.

Abordările creativității cuprind câteva orientări majore asupra explicării fenomenului complex al creativității.

Psihanaliștii explică creativitatea fie prin fenomenul sublimării (S. Freud), fie prin compensare, anularea complexului de inferioritate (A. Adler).

În timp ce asociaționiștii cred că apariția noului se bazează pe forme de combinare a elementelor deja existente, gestaliștii explică fenomenul creației ca pe unul ce se raportează la întreg, la structura internă a fenomenului.

Behavioriștii pleacă în explicarea fenomenului creației de la conceptul de condiționare instrumentală, contribuția majoră revenind părinților. Ulterior, neobehavioriștii iau în considerare și contribuția individului, structura lui de personalitate.

Umaniștii pun în centrul preocupărilor nevoia de autoactualizare, iar reprezentanții teoriei culturale, factorii culturali, de mediu.

Contribuția esențială a cognitiviștilor este accentul pus pe conceptul de stil cognitiv, prin care putem diferenția indivizii înalt creativi de ceilalți.

3.

Principalele categorii de factori stimulatori pentru creativitate, între care se stabilesc relații de interdependență, dominare sau compensare, sunt: psihologici, biologici, sociali.

Factorii psihologici includ factori intelectuali (gândirea divergentă, gândirea convergentă, aprehensiunea sau stilul perceptiv), factori nonintelectuali (motivația, temperamentul, caracterul, afectivitatea, rezonanța intimă) și aptitudinile speciale.

Factorii biologici se referă la ereditate, vârstă, sex și sănătatea mentală.

În ultima categorie, cea a factorilor sociali, sunt incluse atât condițiile socio-economice și culturale, cât și cele educative, asigurate de familie și școală.

Blocajele creativității, identificate în literatura de specialitate, sunt: cele culturale, emoționale, metodologice, perceptivă și cele legate de relația individ-mediu.

4.

Procesul creator este un proces de mare complexitate, care antrenează un ansamblu de mecanisme psihologice ale creatorului.

Pregătirea (prepararea) este o etapă intensă, de lungă durată, ce impune pregătirea în trei direcții majore: cultura generală, pregătirea generală pe un anumit domeniu și pregătirea specifică pentru o anumită temă, problemă.

Incubația este etapa mai puțin observabilă din exterior și care se petrece, predominant, în zona inconștientului.

Iluminarea sau inspirația este etapa în care procesul creator atinge punctul culminant, în care are loc organizarea materialului acumulat.

Verificarea sau execuția este faza de materializare, de obiectivizare a ideii creatoare.

5.

Pornind de la două criterii esențiale, aspectul creator și domeniul de manifestare, putem distinge, în primul rând, creativitatea individuală și cea de grup, și, în al doilea rând, creativitatea științifică și tehnică și cea artistică.

Factorii care influențează creativitatea de la nivelul grupului sunt: natura și tipul sarcinii, structura sau compoziția grupului, dimensiunile psihosociale, personalitatea liderului grupului, organizația și funcționarea grupului (mărirea, vârsta, sistemul de apreciere).

Diferențele esențiale dintre creativitatea științifică și tehnică și cea artistică sunt: personalitatea creatorului, produsul creat, reacțiile publicului-țintă, raportul interioritate-exterioritate, tipul de informații valorificate.

Principalele forme ale creativității artistice sunt: literară, muzicală, din artele plastice, scenică sau actoricească.

6.

Metodele de psihodiagnoză a creativității se pot adresa copilului sau adultului cu performanțe creatoare. Dintre metodele folosite în psihodiagnoza creativității copilului amintim: analiza produselor activității, studiul de caz, metoda aprecierii (interevaluării) și auto-aprecierii (autoevaluării), metoda testelor. În ceea ce privește metodele utilizate pentru investigarea adultului acestea pot fi: metoda biografică, metoda longitudinală și metoda caselor de evaluare.

Între predictorii creativității, pot fi luați în considerare: randamentul la obiectul preferat, activitățile extrașcolare care reflectă mai bine dominantele de personalitate ale individului, identificarea unor utilizări neobișnuite pentru

obiectele obișnuite, curajul de a încerca lucruri noi, performanțele din trecut, ușurința de asimilare, originalitatea în găsirea soluțiilor, imaginația, intuiția, capacitatea de a pune și rezolva probleme, de a formula ipoteze viabile, pasiune pentru specializarea aleasă, ardoarea de a descoperi, seriozitatea în muncă.

7.

Factorii inhibitorii pentru creativitate pot fi diferențiați pentru toate cele patru fațete de fond ale creativității: personalitate, proces, produs, climat creativ.

Metodele de stimulare a creativității pot fi destinate fie personalității creatoare, fie produsului creator. Dintre metodele destinate personalității creatoare amintim metodele psihoterapiei (metode bazate pe discuția individuală, psihoterapiile de grup, metode de valorificare a calităților ambianței fizice și interpersonale și metode de relaxare) și metodele sugestive (sugestopedia, metoda sofronică, controlul mental Silva, hipnoterapia). Metodele destinate produsului creator pot fi: metode imaginative (brainstormingul, sinectica, metoda Philips 6-6, discuția Panel, metoda 6-3-5, metoda Delphi, metoda Frisco) și metode raționale (metoda listelor, metodele matriciale).

Dezvoltarea creativității trebuie să înceapă de la cea mai fragedă vârstă și să continue și după școlaritate, sub îndrumarea părinților și educatorilor, prin crearea unui context cât mai stimulativ pentru creativitate.

8.

Deși nu se poate considera că între inteligență și creativitate există, în mod obligatoriu, o corelație pozitivă sau o echivalență, pentru dezvoltarea adecvată a potențialului creator este necesar cel puțin un nivel mediu al inteligenței. Modelul teoretic cel mai important, care se oprește asupra acestui aspect, este modelul tridimensional al lui J. P. Guilford.

Același autor vorbește de patru forme ale inteligenței, fiecare fiind importantă pentru anumite domenii de activitate.

Alte dimensiuni importante ale personalității creatoare sunt stilul cognitiv, ca formă specifică de cunoaștere a individului, și motivația creatoare, ca premisă subiectivă pentru formarea unei atitudini favorabile demersurilor creative.

9.

Supradotarea este o manifestare complexă, cu multiple dimensiuni intelectuale, aptitudini și trăsături de personalitate.

În literatura de specialitate supradotarea a fost descrisă în mod obiectiv, descriptiv și comparativ.

Copiii superior înzestrați pot fi ajutați, asistați prin integrarea într-o clasă superioară vârstei, prin separarea lor în forme speciale de învățământ, sau de îmbogățire, prin diverse forme.

Creativitatea poate fi considerată o condiție a supradotării intelectuale, a talentului.

TESTE DE AUTOEVALUARE

1.

1. Cine a introdus termenul de creativitate în psihologie?
2. Care este diferența dintre inovație și invenție?
3. Care sunt dimensiunile creativității?
4. Care sunt nivelurile creativității, la A. Munteanu?

2.

1. Cum explică A. Adler fenomenul creativității?
2. Care sunt formele asociațiilor de tip creativ în viziunea lui Mednick?
3. Cum descriau gestaliștii demersul creativ?
4. Care sunt factorii care condiționează dezvoltarea creativității în viziunea behavioriștilor?
5. Care sunt cele trei dimensiuni ale intelectului descrise de J.P. Guilford?
6. Ce elemente include modelul structural al creativității elaborat de T. Amabile?

3.

1. Care sunt factorii nonintelectuali cu importanță în stimularea creativității?
2. Care sunt componentele principale ale aptitudinilor speciale?
3. Care sunt argumentele aduse în favoarea importanței eredității ca factor al creativității?
4. Care sunt cele două direcții de studiu al vârstei, ca factor al creativității?
5. Ce este climatul creativ?
6. Care sunt factorii incluși în categoria influențelor culturale?
7. Care sunt principalele categorii de blocaje ale creativității?

4.

1. Care sunt principalele componente ale perioadei de preparare?
2. Care este rolul experienței proprii pentru etapa de pregătire?
3. Care sunt procesele ce au loc în timpul incubației?
4. Ce este serendipitatea de care vorbește R. K. Merton?
5. Care sunt criteriile de evaluare a produselor creative?

5.

1. Care sunt factorii comuni pentru creativitatea individuală și cea de grup?
2. Care sunt factorii de care depinde creativitatea de grup?

3. Ce trăsături trebuie să dețină un lider pentru a încuraja creativitatea membrilor unui grup?
4. Care este diferența între grupul creativ și cel creator?
5. În ce constau diferențele dintre creativitatea științifică și cea tehnică?
6. Ce caracteristici prezintă creativitatea artistică ?

6.

1. Ce metode de psihodiagnoză a creativității copilului cunoașteți?
2. Care sunt avantajele și dezavantajele metodei testelor?
3. Treceți în revistă câțiva predictorii ai creativității
4. Care sunt metodele utilizate în investigarea adulților cu per-formanțe creatoare?
5. Comparați între ele bateria lui J.P. Guilford și cea a lui E.P. Torrance și arătați care sunt avantajele și dezavantajele fiecăreia dintre ele.

7.

1. Ce metode de stimulare a creativității destinate personalității creatoare cunoașteți ?
2. Comparați între ele metodele sugestive și arătați avantajele și dezavantajele fiecăreia dintre ele.
3. Ce tehnici utilizează sugestopedia ?
4. Ce asemănări și deosebiri sunt între brainstorming și sinectică?
5. Care este rolul metodelor de valorificare a calităților ambianței fizice și interpersonale ?
6. Ce metode de stimulare a creativității destinate produsului creator cunoașteți?
7. Ce tehnici utilizează psihodrama ?
8. Comparați între ele metodele imaginative și arătați avantajele și dezavantajele fiecăreia dintre ele.
9. Treceți în revistă câțiva factori frenatori ai creativității.
10. Ce tipuri de analogii utilizează sinectica ?
11. Ce tipuri de personaje apar în metoda Frisco ?
12. Care sunt etapele brainstormingului ?

8.

1. Cum puteți descrie raportul dintre inteligență și creativitate?
2. Prezentați modelul tridimensional al lui J. P. Guilford.
3. Care sunt cele patru forme ale inteligenței descrise de J. P. Guilford?
4. Prezentați teoria nivelului cultural.
5. Care sunt atitudinile specifice persoanelor înalt creative?

9.

1. Ce este supradotarea?
2. Care sunt modalitățile principale prin care a fost descrisă supradotarea?
3. Care sunt principalele diferențe dintre copiii superior înzestrați și ceilalți?
4. Prin ce metode pot fi asistați copiii superior înzestrați?
5. Descrieți relația supradotare - creativitate.